

УДК: 327.51 НАТО:327(73)

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

Примљено:

NATIONAL INTEREST

23.11.2009.

Година V, vol. 7

Прихваћено:

Број 1/2010.

25.02.2010.

Оригинални научни рад

стр. 253-263

Душан Николић*

САД И НАТО¹

Поглед из деведесетих на две хиљаде
и из две хиљаде тих на деведесете

Сажетак

Дугорочни глобални униполаристички и унилатерални геополитички и војностратешки интерес и претензија САД у 90-тим годинама је био да се НАТО универзализује – “глобализује” и прихвати као нови и најбоље пронађени систем безбедности за Европу и свет. НАТО је и у 90-тим годинама, до данас, наставио да постоји и функционише из више разлога: због инхерентног страха САД и њених најлојалнијих западних савезника од руске опасности; због тога што је за САД НАТО одувек био “најприроднији” начин њиховог војног и политичког присуства и останка и опстанка као светске суперсиле и најутицајније ваневропске „европске“ силе у Европи и у европским безбедносним пословима, односно, безбедносне доминације над Европом па и њене контроле; и, можда, најважније, због тога што је кроз све ово НАТО био и до данас остао најефикаснији инструмент функционисања и опстанка САД као глобалне суперсиле у светским пословима, у целини. Евентуално повлачење САД из Европе, „испуштање Европе из својих руку“, односно амерички изо-

* Виши научни саветник, Институт за европске студије, Београд

1 Рад је настао у оквиру пројекта 149026 Института за европске студије финансираног од стране Министарства за науку Србије.

лационизам од Европе, значио би за Америку, и био би у њој доживљен, као – губитак глобалног лидерства, доминантне моћи и мисионарске улоге у свету, свега онога што је за САД наслеђе Другог светског рата. За Сједињене Државе, безбедносно-политички доминирати Европом, контролисати је (а то САД чине кроз НАТО), најбитнији је предуслов и темељ њиховог целокупног глобалног међународног бића и идентитета и опстанка као планетарне суперсиле, а тиме и смисла постојања.. Одласком НАТО-а са сцене, кредибилитет и војно-безбедносна доминација и опстанак и остатак САД у Европи изгубили би смисао. Свих ових „хладноратовских“ и „постхладноратовских“ деценија НАТО је (скупа са ОЕБС-ом) једина и суштински пресудна политичка и војно-безбедносна копча Сједињених Држава са Европом. Без НАТО-а и своје доминантне командне и високотехнолошке позиције у њему, САД, једноставно речено, не би имале шта да траже у Европи, осим као окупациона сила! Ирачка окупација Кувајта августа 1990. године и грађански рат у Југославији, посебно онај у Босни од 1992. год., били су она тражена и пронађена формула која је НАТО-у требало да обезбеди „вечну младост“.

Кључне речи: САД, НАТО, Русија, Европа, Балкан, Евроазијски Балкан, Медитеран.

Функционално и, прећутно и формално, проширење и легализација НАТО-а у 90-тим годинама 20. века на исток Европе, на Балкан, и даље, на просторе Евроазије, на “Евроазијски Балкан” и Средњи Исток, а посебно НАТО - америчка агресија и рат против Србије 1999. год., исказали су отворени, огољени и дугорочни глобални униполаристички и унилатерални геополитички и војностратешки интерес и претензију Сједињених Држава да се НАТО универзализује – “глобализује” и прихвати као нови и најбоље пронађени систем безбедности за Европу и свет. Уз то, дакако, и као “најприроднији” начин даљег војног и политичког присуства, остатак и опстанка САД као доминантне светске суперсиле у Европи и у европским безбедносним пословима². Овај нови тренд је

2 “Обавеза САД према НАТО-у и даље се користи да би се оправдало држање америчких трупа Европи... Мада ниједан уговор не обавезује Америку да стационира своје војне снаге у иностранству, америчке трупе су толико дуго у Европи да њихово присуство многи виде као нешто сасвим нормал-

сасвим маргинализовао и *de facto* укинуо дотадашњи систем светске безбедности под окриљем и у надлежности УН, као и европски на основама Хелсиншког Завршног аката из 1975. год.

Са таквим НАТО-ом САД су започеле процес успоста-вљања паралелног система светске безбедности, а НАТО, са САД на врху, као да је преузео у своје руке надлежности, функције и одговорност УН и Савета безбедности у очувању и одржању светског мира и безбедности. По речима истраживача *A. Zumach-a* из 1997. год., “како међународне институције, на пример ОЕБС и УН, слабе, Вашингтон у све већој мери користи НАТО да би ојачао утицај САД над УН и Балканом. Још увек поверљиви документ НАТО-а, МЦ 327”, наставља он, “детално описује како НАТО види и предвиђа своју будућу сарадњу са УН у области међународне безбедности. У њему се, тако, тврди да НАТО неће са Уједињеним нацијама делити никакве обавештајне податке до којих дође нека његова чланица, да ће НАТО задржати потпуну контролу и команду над операцијама, да ће одлучивати о томе када да се нека операција заустави а када да ескалира...”³

НАТО је и у 90-тим годинама, до данас, наставио да постоји и функционише првенствено због, с једне стране, инхерентног страха САД и њених најлојалнијих западних савезника – од руске опасности, и, с друге стране, због тога што је НАТО одувек био инструмент безбедносне доминације САД над Европом и инструмент функционисања и опстанка САД као глобалне суперсиле у светским пословима. Планетарна, евроазијска распрострањеност некадашњег СССР-а и данашње Русије, хартленда света, јесте та магнетска геополитичка сила која привлачи, и која ће привлачити, сваку силу чије је претензија светска владавина. Хипотетичко укључење, о коме се с времена на време, као и ових дана, могу чути размишљања, *Русије у пуноправно чланство НА-*

но...60% војних издатака САД (тј. 175 милијарди \$) одлази на одбрану Европе, 45% свих својих прекоморских трупа САД држе у Европи... Више не постоје услови за даљу доминацију САД безбедносним аранжманима Европе (на пример, на челу SACEUR-а увек је Американца)”. “What next for NATO?”, *The Defense Monitor* (Center for Defense Information, Washington D.C.), Vol. 24, No. 2, 1995, p. 2.

3 А. .Zumach, „NATO Moves East“, *Covert Action Quarterly*, No. 61, Summer 1997, p. 52.

ТО-а, по мишљењу аутора овог прилога, неминовно би водило нестанку НАТО-а, барем оваквог какав постоји данас. Оно би, такође, значило и добровољни пристанак САД да своју политичко-безбедносну доминацију над европским, и делом евроазијским, односима и питањима, равноправно деле са Русијом или, сутра, неком другом великом силом или савезом сила, или интеграцијом. То би водило одрицању САД од сопственог глобалног примате и планетарне изузетности и, сасвим извесно, неком новом виду изолационизма САД у 21. веку, који би, међутим био изолационизам “само” од - неприкосновене планетарне хегемоније. Са Русијом као пуноправним и равноправним чланом НАТО-а, Америка, засигурно, више не би била, или не би могла претендовати на то да буде, неспорни лидер света те је због тога питање евентуалног руског чланства у НАТО-у заиста хипотетичко.

Неки амерички аутори, на пример угледни *Дејвид Ебшајер* (дугогодишњи члан Трилатералне комисије, председик утицајног вашингтонског Центра за стратегијске и међународне студије и члан сталног Саветодавног одбора за инострану обавештајну делатност председника САД, у Регановом мандату), су, размишљајући о овој теми у 90-тим годинама, када су САД и НАТО изграђивали и учвршћивали свој ново-стари постбиполарни идентитет, били мишљења да “НАТО мора јасно ставити до знања да Русија никада неће постати члан. (НАТО-а, прим. Д.Н.) НАТО је савез Европе. Пољска, Мађарска и Чешка су европске земље – а Русија (Јелцинова, прим. Д.Н.) није, или бар још није. Остале институције се могу простирати од Атлантика до Урала (концепција Де Гола из 60-тих година 20. века, прим. Д.Н.), али би НАТО требало да остане савез Запада. Одвојени споразум о ненападању или о пријатељству између НАТО-а и Русије, могућ је... али Русија не би требало да има икакве илузије о будућем чланству у НАТО-у.”⁴

Са друге стране, јасно је да један јединствени и целовити европски војно-безбедносни систем (поредак) који би почивао на равнотежи моћи, није могућ без Русије. У том смислу, *A. Zumach* је својевремено добро приметио да је “нај-

4 David Abshire, „US Global Policy: Toward an Agile Strategy“, *The Washington Quarterly*, Vol. 19, No. 2, Spring 1996, p. 55.

проблематичнији аспект експанзије НАТО-а у томе да она не решава фундаментално питање Русије у Европи.” И, ово питање, проширио тврдњом да се “по трећи пут у 20. Веку СССР-Русија спречава да постане члан главне европске институције за безбедност као равноправни партнер са истим правима и обавезама као и други чланови.”⁵ У самим почецима војно-стратешке и геополитичке експанзије НАТО-а на исток Европе, “испражњен” од стране СССР-а-Русије, било је мишљења (на пример, аналитичког, специјализованог вашингтонског часописа *The Defense Monitor*) по којима се “Русија, географски, део Европе често не сматра релевантним политичким и економским делом Европе... Све док се било која земља, посебно она која је моћна као Русија, осећа угроженом, нико се не може осећати безбедним.”⁶

Било је аутора који су у - “раној еволуцији” НАТО-а - кроз његово освајање европског Истока, кроз његово прерастање у неку врсту паневропског система и поретка безбедности, кроз нови “селективни контејмент” и кроз нове видове интервенционизма и агресије – јасно видели и предвидели опасност да “НАТО, који укључује државе Источне Европе али искључује Русију, може постати рецепт за *нестабилност у Европи*. (курзив, Д.Н.) Може се, чак, замислити *нови хладни рат* који би произашао из сучељавања проширеног НАТО-а и једне изоловане Русије, са новом гвозденим завесом неколико стотина миља источно од старе.”⁷

Војно-безбедносним и опстанком, и останком, САД и НАТО-а у Европи у 90-тим и двехиљадитим годинама, јачањем и експанзијом њиховог политичког и војног утицаја и деловања, укључујући ратове и агресије против Србије 1999. и у области “Евроазијског Балкана” и Средњег истока, као и самораспуштањем и добровољним демисионирањем, СССР-а - Русије (и Варшавског уговора) као политичке суперсиле из Европе 90-тих година, могућности за конституисање једног уравнотеженијег европског и глобалног војнобезбедносног и политичког поретка који не би био искључиво евроатлантски

5 A. Zumach, исто, р. 54.

6 „NATO Expansion: Flirting with Disaster“, *The Defense Monitor*, Center for Defense Information, Washington D.C., Vol. 24, No. 9, 1995, p. 4.

7 Richard Crockatt, *The Fifty Years War. The United States and Soviet Union in World Politics, 1941-1991*, Routledge, London, New York, 1995, p. 347.

обликован и детерминисан, биле су одложене и пропуштене. Према једном разумном и далековидом погледу из тог времена, “оно што је потребно, јесте безбедносна операција у коју је укључена свака држава и то на равноправној основи. Проширење НАТО-а није мудро јер засигурно фрустрира, понижава и чак отуђује државу наоружану са 20.000 нуклеарних бојевих глава... Императив безбедности Европе и света јесте у томе да Русија не буде искључена из Европе. НАТО би требало да изгуби у важности, а ОЕБС да ојача и да прерасте у основни безбедносни форум и организацију...”⁸ Према другом погледу, “мада одређеног непријатеља више нема (мисли се на бивши СССР, прим. Д.Н.)... подршка НАТО-у и стационарању оружаних снага (САД, прим. Д.Н.) у Европи и даље је постојана. ...САД су одане својој доминантној улози у Европи коју остварују кроз НАТО и своје снаге у Европи. Овековечење НАТО-а као примарног безбедносног фактора у Европи служи томе да подрије алтернативне безбедносне аранжмане и да укочи њихов пуни развој... Непријатељ је отишао. Мисија НАТО-а је завршена. Време је да се гледа унапред, а не уназад.”⁹ (курзив, Д.Н.)

У дугорочној глобалној геополитичкој и војнобезбедносној стратегији САД према Русији (Русоазији и Евроазији) Балкан, а унутар њега и Србија, били су у епохама и биполаризма и униполаризма, и остају и у епохи новонастајућег мултиполаризма, регион-тачка од суштинског интереса. САД и НАТО на Балкан гледају као на рубни део, западно крило геоенергетски кључног и виталног Каспијско-црноморског басена и новог “пута свиле”. За америчке стратешке планере и креаторе, оба Балкана, и европски и “евроазијски”, се додирују, настављају један на другог, с тим да се онај мањи морао, и да се мора, обезбедити, пацификовати, учинити стабилним, безопасним и држати стално под контролом превасходно ради оног другог. Ове интересе и односе добро је осетио и образложио *Ноам Чомски* налазећи аналогију између Босне и Блиског Истока при чему се, по њему, “Вашингтон нада да ће под његовим вођством и контролом оба ентитета у Босни бити, као што је то већ Хрватска, рубни

8 „NATO Expansion...“, isto, p. 4.

9 „What Next for NATO?“, *The Defense Monitor*, Vol. 24, No. 2, 1995, p. 3, 7.

део Блиског Истока, део проширеног блискоисточног региона којим управљају САД...САД су одувек сматрале Балкан, у основи, крилом Блиског Истока. А на њему, са његовим огромним енергетским потенцијалима, Сједињене Државе су од Другог светског рата инсистирале на својој унилатералној контроли.”¹⁰

Посматрајући и анализирајући ствари из ове геополитичке и геоекономске (енергетске) визуре јасно је да за САД и НАТО и Балкан и Медитеран, са Средњим Истоком и Каспијско-црноморским енергетским басеном, и надаље задржавају свој високи безбедносни и стратегијски приоритетни значај као копнени и поморски комуникациони и транспортни путеви. Безбедносна архитектура Медитерана, а са њом и “надлежност” и улога НАТО-а, проширила је, из једног америчког, РАНД-овог, угла у 90-тим годинама, свој карактер и садржај на транс(екстра)регионалну димензију. “Од западног Медитерана до Каспијског мора, ширење комуникацијских линија за нафту и гас ствара нове могућности за сарадњу и сукобе...са будућом нафтном производњом из каспијског басена која треба да преко источног Медитерана доспе до светских тржишта... медитерански регион постаје средишња тачка у погледу безбедности енергије. *Реконструкција Балкана* ...даље ће ојачати значај Медитерана као пута за испоруку нафте од Блиског Истока до Источне и Централне Европе...”¹¹ Проширена је, у складу с тим, такође, и “зона надлежности” НАТО-а (и кроз њега САД-а) његове јужне команде, јужног крила – AFSOUTH. “У току хладног рата командант јужне команде НАТО-а морао је пре свега да брине о совјетској средоземној флоти. Данас његово подручје *стратегијског интереса* укључује: *Балкан, Медитеран, делове Персијског залива и Кавказ*...”¹²

10 Noam Chomsky, “Enduring Truths, Changing Markets”, *Covert Action Quarterly*, No. 56, Spring 1996, pp. 47-48.

11 S. Larrabee, J. Geen, I. Lesser, M. Zanini, *NATOs Mediterranean Initiative. Policy Issues and Dilemmas*. (Prepared for the Italian Ministry of Defense by RANDs National Security Research Division), RAND, Santa Monica, 1998, 14.

12 Исто, р. 100.

*

На примеру потенцијалног, хипотетичког пораза САД у рату који су водиле против европске Србије 1999. године, може се извести хипотетички сценарио сложених, крупних и далекосежних последица и консеквенци и из њих пластично разумети сав значај императива дубоко усађеног у амерички стратешки политички и војни ум да САД никако не смеју бити поражен у великим геополитичким играма у које се упуштају путем вођења рата. Пораз САД и НАТО-а „на случају“ Србије, а поводом Космета, водио би, без сумње, бржем или поступнијем урушавању и крају НАТО-а а са њиме и доминирајуће војно-безбедносне и политичко-стратешке улоге и геополитичког присуства САД у Европи као суперсиле која је преко пола века, управо помоћу НАТО-а, креирала и контролисала европски поредак, „делећи“ га са СССР-ом, или самостално. То би био почетак процеса ослобађања Европе од САД и водио би, првом после Другог светског рата, „империјалном повлачењу“ САД преко Атлантика, у нови изолационизам, изолационизам у односу на Европу. Стари свет, Европа, као одраз у огледалу, и даље остаје онај део света који Америци даје највећу и ексклузивну потврду и легитимитет њеног глобализма и интернационализма. Повлачење из Европе, „испуштање Европе из својих руку“, односно амерички изолационизам од Европе значио би за Америку, и био би у њој доживљен, као – губитак свога глобалног лидерства, своје доминантне моћи и мисионарске улоге и идентитета у свету. Дакле, свега онога што је за САД капитално политичко, војно и геополитичко наслеђе Другог светског рата. За Сједињене Државе, безбедносно-политички доминирати Европом, контролисати је (а то САД чине кроз НАТО), најбитнији је предуслов и темељ њиховог целокупног глобалног међународног бића и идентитета и опстанка као планетарне суперсиле, а тиме и смисла постојања. Само са НАТО-ом, и помоћу њега, САД остају политички и војнобезбедносно доминантно присутне у европским пословима, односно, остају најутицајнија ваневропска „европска“ сила. Без НАТО-а, Америка губи свој „европски имиџ и идентитет“.

Одласком НАТО-а са сцене, кредибилитет и војно-безбедносна доминација и опстанак и останак САД у Европи из-

губили би смисао. НАТО је свих ових „хладноратовских“ и „постхладноратовских“ деценија (скупа са ОЕБС-ом) једина и суштински пресудна политичка и војно-безбедносна копча Сједињених Држава са Европом. Без НАТО-а и своје доминантне командне и технолошке позиције у њему, САД, једноставно речено, не би имале шта да траже у Европи, осим као окупациона сила! Дакле, пораз америчке стратегије на примеру рата против Србије, „рата за Косово“, у ситуацији „уједињене Европе“ а без постојања војне претње Русије „остатку Европе“, водио би неминовно ка америчком напуштању Европе, изолационизму од Европе, што би била последња ствар на коју би САД могле да пристану. Због тога до тог пораза није никако ни могло доћи. (Хипотетички гледано, до пораза САД, напуштања Европе, могло би доћи сутра у случају израстања ЕУ, или неке њене велике чланице, у глобалну војну силу и њеног стратешког европског безбедносног договора са Русијом за нови европски безбедносни систем, поредак.)

Ирачка окупација Кувајта августа 1990. године и грађански рат започет у Југославији 1991. године, а посебно онај у Босни од 1992. год., у констелацији самоукидања СССР-а/Русије као политичке суперсиле и Варшавског уговора као њеног војнополитичког савеза, били су она тражена и пронађена спасоносна формула која је НАТО-у требало да обезбеди „вечну младост“.

Литература:

- David Abshire, „US Global Policy: Toward an Agile Strategy“, *The Washington Quarterly*, Vol. 19, No. 2, Spring 1996.
- Noam Chomsky, “Enduring Truths, Changing Markets”, *Covert Action Quarterly*, No. 56, Spring 1996.
- Richard Crockatt, *The Fifty Years War. The United States and Soviet Union in World Politics, 1941-1991*, Routledge, London, New York, 1995.
- S. Larrabee, J. Geen, I. Lesser, M. Zanini, *NATOs Mediterranean Initiative. Policy Issues and Dilemmas*. (Prepared for the Italian Ministry of Defense by RANDs National Security Research Division), RAND, Santa Monica, 1998.

- „NATO Expansion: Flirting with Disaster“, *The Defense Monitor*, (Center for Defense Information, Washington D.C.), Vol. 24, No. 9, 1995.
- “What next for NATO?”, *The Defense Monitor* (Center for Defense Information, Washington D.C.), Vol. 24, No. 2, 1995.
- A. Zumach, „NATO Moves East“, *Covert Action Quarterly*, No. 61, Summer 1997.

*THE UNITED STATES OF
AMERICA AND NATO
- A Retrospective Views from 1990's to 2000's
and from the 2000's to 1990's -*

Summary

A long term global unipolar and unilateral geopolitical and military-strategic interest and aspiration of the United States of America in 1990's was universalization of NATO, its globalization and acceptance as a new and best system of security to have been founded in Europe and the world. Since 1990's up to present time NATO has continued to exist and function for various reasons: due to an inherent fear of Russia by the U.S. of America and its most loyal Western allies; due to the NATO having been “the most natural” form of American military and political presence, existence and survival as the world “superpower” and most influential non-European “European” force in Europe and in European security affairs, or security dominance and control over Europe; and perhaps the most important reason for that is that due to all this abovementioned points the NATO has established itself, and stayed that way, as a most efficient instrument of functioning and survival of the United States of America as a global superpower in the world affairs in general. For America, its possible withdrawal from Europe, “slipping Europe through the hands”, or American isolationism from Europe, would imply (and would be comprehended in America as such) as the loss of global leadership, domineering power and missionary role in the world for everything that the heritage from the Second World War represents for the U. S. of America. For the United States of America,

security-political dominance and control over Europe (and that is what the U.S. of America have been doing with help of the NATO) is the most important precondition and foundation of American total global international existence, identity and survival as a planetary superpower, and in line with that, of its purpose for its existence. If the NATO deserted the scene, credibility and military-security dominance and presence of the U. S. of America in Europe would become meaningless. During all these “cold war” and “post cold war” decades the NATO (with OSCE) has been the only one and substantially vital political and military-security buckle (connection) of the U.S. of America with Europe. Without the NATO and its own dominant commandeering and high-technological position within the NATO, the U.S. of America, simply speaking, would not have anything to do in Europe, except to be an occupational force! Iraqi occupation of Kuwait in August of 1990 and civil war in Yugoslavia, in particular the one in Bosnia in 1992 were the needed and found formula that had to provide “eternal youth” to the NATO.

*Key Words: U.S.A, NATO, Russia, Europe, Balkan, Euro-Asian
Balkan, Mediterranean*